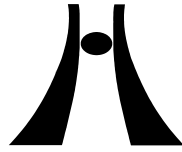


Beteckning: _____



**HÖGSKOLAN
I GÄVLE**

Akademien för utbildning och ekonomi

Mobbning: Ett homogent eller heterogent studieområde?

En inventering av studentuppsatser

*Anneli Grönquist & Ida Karlsson
Oktober 2010*

Examensarbete, 15 hp, grundläggande nivå
Pedagogik

**Lärarprogrammet
Handledare: Daniel Pettersson
Examinator: Peter Gill**

Förord

Vi vill tacka alla som hjälpt oss genom den snåriga väg som denna uppsatsskrivning har varit. Våra nära och kära som alltid kommit med uppmuntran när vägen känts lång. Vår handledare Daniel Pettersson som mött oss med glädje och nyfikenhet vilket färgat av sig på vår motivation under arbetets gång.

Vi vill tacka varandra för att vi är ett riktigt dunderteam som alltid kompletterat varandra. När den ena av oss har varit låg har den andra peppat och stöttat samt synliggjort vägen mot målet.

Tack alla!

Abstract

Grönquist, Anneli. & Karlsson, Ida (2010). *Mobbning: Ett homogent eller heterogent studieområde? – En inventering av studentuppsatser*. Examensarbete i pedagogik. Lärarprogrammet. Akademin för utbildning och ekonomi. Högskolan i Gävle

Enligt viss svensk forskning råder stor homogenitet gällande forskning kring mobbning. Denna påpekar att endast ett fåtal forskare figurerar i de flesta vetenskapliga artiklar som fokuserat på mobbning. Syftet med föreliggande studie var att undersöka huruvida denna homogenitet stod att finna i uppsatser skrivna på Högskolan i Gävle, skrivna inom samma ämnesområde. Detta genomfördes genom en inventering där uppsatserna analyserades och kategoriserades efter relevanta ämnesområden. Resultatet visade att det fanns stor homogenitet på flera punkter. Bland annat återkom tre forskare och en ickevetenskaplig källa frekvent i de flesta uppsatsernas definition av mobbning. Studien visade också att majoriteten av uppsatserna var skrivna av blivande lärare inom lärarprogrammet samt att det inom andra utbildningsprogram endast fanns ett fåtal uppsatser skrivna om mobbning.

Nyckelord: heterogenitet, homogenitet, inventering, mobbning, uppsatser,

Innehållsförteckning

Inledning	1
Bakgrund	2
Mobbing – ett begrepp, fler definitioner	2
Varför finns mobbing?	3
Likheter och skillnader mellan barn- och vuxenmobbing	5
Åtgärder.....	5
Hälsospekter i förhållande till mobbing.....	6
Hälsan hos offret.....	6
Hälsan hos mobbaren	7
Vad finns det för skyddsmekanismer för mobbade individer?.....	7
En tidigare genomförd inventering.....	7
Syfte och frågeställningar	9
Metod	10
Val av metod	10
Procedur	10
Generaliserbarhet, reliabilitet och validitet	11
Etiska aspekter.....	12
Resultat och analys	13
Hur ser spridningen ut då det gäller kön och utbildningsområde?	13
Vilka miljöer undersöks i uppsatserna?.....	14
Vilka metoder används i uppsatserna?	14
Definition av begreppet mobbing.....	15
Vilka källor väljer författarna att hänvisa till i sina definitioner?.....	17
Tas definitionsproblematiken upp i de undersökta uppsatserna?	17
Vilka deltar i studierna?	17
Vilka ämnen/teman undersöks i uppsatserna?	18
Sammanfattning av resultat	19
Diskussion	21
Vidare forskning.....	24
Referenser	25

Bilaga 1: *Mall 1*

Bilaga 2: *Mall 2*

Bilaga 3 – Översikt av inventerade uppsatser

Inledning

Hur definierar du mobbning? Till en början tyckte vi att denna fråga hade ett självklart svar då det för oss innebar att en person, gärna en elev i en skola, blir retad eller utfryst ur en grupp. Detta var en förutfattad bild som blev alltmer uppluckrad ju mer litteratur vi tog oss an inom ämnet. Vi började ställa oss frågor som: Vad *är* mobbning? Vad säger forskning om mobbning inom andra områden än skolan? Är mobbning relevant inom andra utbildningsprogram än lärarprogrammet? Hur färgar denna eventuella otydlighet, gällande definitionen och dess innebörd, uppsatsskrivande och studier i ämnet? Därför valde vi att göra en inventering av uppsatser skrivna på Högskolan i Gävle. En sammanställning av detta slag visade sig tidigare aldrig ha genomförts på denna högskola, vilket gjorde oss mer motiverade och nyfikna att genomföra denna studie. Vi kan också se en vinst för Högskolan i Gävle med denna studie då den kan användas som hjälp att utvärdera huruvida olika program och fristående kurser tar upp denna problematik. I vår litteratursökning fann vi en inventering utförd av Skolverket (2002) som undersökte hur forskningsläget såg ut gällande internationella vetenskapliga artiklar skrivna om mobbning. Denna inventering var för oss ett nyckeldokument då det skapade en möjlighet att jämföra vårt resultat med denna.

Att vi valde att skriva en uppsats om mobbning bygger också på ett intresse för ämnet. Vi anser att ju mer kunskap vi får med oss från vår lärarutbildning kring detta ämne, desto mer förberedelse får vi inför vårt yrke. Att vi vidgat fokus till fler mobbningsmiljöer har förklaringen att vi i framtiden inte bara riskerar att möta elever som är berörda av fenomenet mobbning, det kan även vara den egna gruppen med kollegor som har dessa problem. Vi menar att ju fler tecken och förvarningar vi känner till desto snabbare kan vi också bryta mobbningen på arbetsplatsen. Detta handlar också om vår integritet och vår rätt till välmående på vår arbetsplats. Denna aspekt menar vi är lika viktig då en lärares välmående speglar vilka problem denne orkar hantera i elevgruppen, däribland mobbningsproblematik. Ett annat nyckelord är medkänsla, vilket innebär att vi kan bidra med denna kunskap till arbetsgruppen och kollegor som eventuellt är utsatta. Vi ser alltså många vinster med denna studie.

Bakgrund

I föreliggande studie använder vi oss av olika begrepp. Till exempel använder vi *offer* som benämning på den individ som är utsatt för mobbning. *Mobbare* syftas, enligt oss, på den eller de individer som utsätter offret för mobbning. Björk (1999) menar att det är god tid att lämna begreppet offer då även denna individ har ett val och påverkar mobbningssituationen genom sitt sätt att agera. Hon poängterar att det i en grupp pågår ett spel som även offret är en del av, vilket både offer och mobbare kan påverka samt har ett ansvar för. Vi kommer dock att använda begreppen offer och mobbare, då detta är vedertagna begrepp bland många andra forskare.

Forskning kring mobbning kom igång först på 1970-talet (Björk 1999; Olweus 1992; Skolverket 2009a). Då skedde forskningen främst i de skandinaviska länderna men i slutet på 1980-talet spred den sig även till andra länder. Mobbning som begrepp har använts i forskning inom etologin, det vill säga forskning om djurs medfödda beteenden (Björk 1999).

Ordet *mobbning* har sitt ursprung i det engelska ordet *mob*, vilket syftar till en grupp individer som provocerat gör utfall mot en enskild individ (Einarsen, Raknes, Berge-Matthiesen & Hellesøy 1998; Olweus 1992). Mobbning som begrepp kan också länkas tillbaka till socialpsykologisk forskning som skedde på 1920-talet (Einarsen et al. 1998). I en C-uppsats, skriven av Hendtman (2004), framkommer att termen mobbning inte används inom juridiken utan att begrepp som *kränkande särbehandling* eller *trakasserier* används här. Eftersom det inte finns någon vetenskaplig allmänt accepterad definition på begreppet mobbning har olika forskare formulerat själva definitionen på olika sätt. Vi kommer i stycket nedan presentera hur olika forskare väljer olika definition av begreppet mobbning.

Mobbning – ett begrepp, fler definitioner

Bristen i den vetenskapliga terminologin bidrar till att många har svårt att sätta ord på vad de är utsatta för (Leymann 1988). Leymann (1986) definierar mobbning som psykiska trakasserier som sker under en period där kontinuiteten är central. Trakasserier kan påverka offret negativt på flera plan i dess levnad, såväl på arbetsplatsen som i hemmiljön (Ibid.).

Heinemann (1987), som också forskar kring mobbning bland vuxna, har en lite bredare definition än Leymann (1986). Han tillägger att mobbning handlar om en grupprocess där en ensam individ utsätts för psykiska och fysiska trakasserier av en samling andra individer. I grupprocessen är det många individer som bidrar till att mobbningen sker, trots att de inte aktivt deltar (Heinemann 1987).

Till en början definierade Pikas (1975) begreppet mobbning i samma anda som Heinemann (1987). Definitionen blev några år senare mer fyllig då han tillade att mobbarna utsätter offret på ett medvetet sätt (Pikas 1989).

Dan Olweus är den forskare som kan ses som en av de ledande inom området. Han har formulerat en definition där han poängterar att mobbning sker då en individ utsätts för negativa handlingar frekvent under en tidsperiod av en eller flera individer (Olweus 1973; 1991; 1992; 1999). Olweus (1992) har likt Heinemann (1987) också ett grupprocessbaserat perspektiv i sin definition. Mobbningen sker alltså i flera nivåer, dels på en individnivå, men också på en gruppnivå. Det kan också handla om en förändring mellan individer då det gäller styrka och maktförhållande (Olweus 1992).

Fors (1993) stödjer Olweus (1992) när det handlar om maktförhållandet mellan de inblandade parterna. Mobbning sker först då en jämbördig relation mellan individer kommer i obalans gällande maktförhållande (Fors 1993). Mobbaren får då övertaget och kan sätta upp vilka regler som gäller i relationen. Det handlar alltså främst om individer snarare än om grupperingar. Något som bekräftar detta är att Fors (Ibid.) beskriver att mobbarens hat utageras mot offret, vilket stärker fokus på mobbning som ett fenomen bland individer.

Mobbning är ett beteende där mobbaren försöker inkompetensförklara offret (Björk 1999). I Björks (Ibid.) definition är mobbning ett medel för mobbaren att erövra makt, vilket kan ses som en belöning för denne. Makt kan alltså användas på olika sätt för att skapa eller inskränka på de inblandade individernas handlingsutrymme (Ibid.). Något som skiljer Björk (Ibid.) från Fors (1993), ifråga om makt, är att hon ser det som en ingrediens i *alla* relationer, medan Fors menar att det är något som skapar obalans i en ickefungerande relation.

En forskare som skiljer sin definition av mobbning gentemot de ovannämnda är Eriksson (2001). Istället för att lägga vikt vid upprepade trakasserier menar han att mobbningen kan ha en obestämd frekvens. Hans definition anger inte var gränsen skall dras mellan enstaka händelser eller konflikter och mobbning utan han anser att allt bör bakas in i samma begrepp.

I en rapport från Skolverket (2009a) framkommer att de valt att definiera mobbning som då en individ blir utsatt för avsiktliga kränkande handlingar upprepat under en tid. Detta kan ses som en förenkling av Olweus (1973;1991; 1992; 1999) definition. Hans forskning tycks lysa som en stråle genom många undersökningar i mobbningsfältet. Detta gör att forskningen kan ses som homogen (Skolverket 2002).

Ovan synliggörs att det finns en rad olika definitioner på mobbning, vilket medför en viss problematik då det gäller forskning inom ämnet. Vilken definition används? Vad innebär mobbning för de inblandade individerna? Det är alltså problematiskt att forskning har så många olika definitioner (Maguire 2001). Det finns dock tre faktorer som ingår i de flesta befintliga definitioner, nämligen att det är en medveten sårbar och kränkande handling, det sker upprepat över tid och offret har svårt att försvara sig själv mot mobbningen (Ibid.). Hur skiljer sig då forskningens definitioner från barn och ungdomars uppfattningar? En undersökning visar att barn och ungdomar fokuserar mer på det fysiska och verbala agerandet, men ser inte till de bakomliggande faktorerna på samma sätt i sina definitioner (Vaillancourt et al. 2008). En förklaring till detta kan vara att individer i ung ålder inte är färdigutvecklade i sitt konsekvenstänkande och därför har svårt att sätta ord på bakomliggande krafter då det gäller mobbning.

Varför finns mobbning?

Det finns några tappra försök av olika forskare att förklara varför mobbning förekommer. Sedan långt tillbaka finns en förklaringsmodell från skolans värld där man menar att det handlar om en acceptans/inacceptans gentemot olikheter hos vissa individer i förhållande till gruppens norm (Björk 1999). Detta är även vad eleverna upplever är bidragande orsaker till mobbning (Frisén, Jonsson & Persson 2007; Pikas 1989). Denna förklaring går också att finna inom arbetslivet då bland annat personliga egenskaper som utseende och vanor sågs som bakomliggande orsaker till mobbningen (Einarsen et al. 1998). Vuxna offer har en annan uppfattning än de övriga arbetstagarna, då de ansåg att jantelag och avundsjuka var de främsta orsakerna till varför de mobbades (Ibid.). Det finns exempel där offer, mobbare samt åskådare väljer att förneka mobbningen (Heinemann 1987). Att det är så många som väljer denna

strategi kan vara ett sätt att bevara den egna psykiska hälsan samt behålla handlingsutrymmet. Genom förnekande och passivitet behåller offret en del av den makt som annars mobbaren skulle erövra (Björk 1999).

Mobbning kan också ses som en form av kulturell ritual där ett antal regler ställs upp av medlemmarna för vad som krävs för att ingå i gruppen. Det är då en individ bryter mot dessa regler som den stöts ut ur gruppen (Ahlström 2009; Björk 1999). Uteslutning av vissa individer är alltså ett sätt att skapa en grupp känsla bland de övriga individerna (Wrethander-Bliding 2004). Däremot är mobbning inte något som måste finnas med i det mänskliga beteendet utan uppkommer i miljöer som inte fungerar särskilt väl (Ahlström 2009; Heinemann 1987). Konflikter är ett naturligt inslag i livet, huruvida konsekvenserna av en konflikt utvecklas beror på hur den hanteras. Flera forskare menar att ouppklarade konflikter riskerar att lägga grunden för mobbning (Berlin & Enqvist 1998; Björk 1999; Einarsen et al. 1998; Hallberg & Strandmark K. 2004). Det är viktigt att se mobbning som ett resultat av en process där fler faktorer samspelar (Einarsen et al. 1998). Mobbning kan alltså inte härledas till enstaka faktorer, utan måste ses som en helhet. Coloroso (2004) hävdar till skillnad från de ovan nämnda forskarna att konflikter inte bidrar till mobbningens uppkomst.

Att mobbning sprider sig bland fler individer, kan förklaras genom att en individ uppfattas som en förebild av den övriga gruppen (Olweus 1992). Då agerar de övriga mer aggressivt om detta är ett beteende som finns hos förebilden. Särskilt mycket påverkas gruppen om förebilden upplevs som stark och orädd (Ibid.).

Lärares arbetssituation har förändrats mycket. Från att ha arbetat självständigt finns det nu krav på att arbeta i lärarlag (Thylefors 1999). Detta är en tänkbar orsak till att mobbning på arbetsplatser ökat (Ibid.). Lärarna har också mer krav på sig när det gäller att arbeta mer effektivt samt att målen i skolan är högre ställda än förr (Maguire 2001). Detta bidrar till en mer stressad arbetsmiljö, i vilken mobbning är vanligare. Ovanstående exempel är hämtade från lärares arbetsplatser, men dessa förhållanden och förändringar finns på många andra arbetsplatser i samhället. Det gör att modellen går att se som ett mönster inom hela arbetslivet och dess miljö. Kan det vara så att dessa faktorer även har förändrats i elevernas arbetsmiljö? Har mobbningen ökat här? Huruvida en dålig arbetsmiljö skapar mobbning eller om mobbning skapar en dålig arbetsmiljö är omöjligt att avgöra då det rimligtvis handlar om en växelverkan mellan dessa faktorer (Einarsen et al. 1998).

Orsaken till varför mobbare utsätter sina offer för denna typ av handlingar kan vara att de har en problematisk historia bakom sig, samt att de kan leva under svåra förhållanden hemma (Skolverket 2002). Det finns dock en skillnad mellan orsak och intention hos mobbaren (Ibid.). Dessa två aspekter är viktiga att skilja åt. Vad vill då mobbaren uppnå med mobbningen? Avsikten hos mobbaren kan vara att skada och skrämja offret i fråga (Coloroso 2004). Mobbaren har också en känsla av motvilja gentemot offret, vilket blir en drivfjäder i trakasserierna (Ibid.). Mobbaren kan också ha ett behov av makt i en grupp (Björk 1999). Huruvida mobbaren har intentionen att skada offret och att uteslutning är en strategi för detta, eller om intentionen är att utesluta offret varpå strategin är att skada, är svårt att avgöra (Skolverket 2002). Sannolikt är det ett dialektiskt förhållande mellan strategi och dess mål, varav strategin är ett mål i sig.

Då det gäller mobbning är det alltså många faktorer som spelar in i dess omfattning och uttryck. Skolan är en del av en samhällsstruktur. På varje skola finns också en viss kultur och syn, vilken rektorerna påverkar. Då skolan har en demokratisk syn där eleverna är delaktiga, samt att rektorn är väl medveten och arbetar strategiskt med mobbningsfrågor, kan man se ett mönster där mobbningen har mindre omfattning och betygen är högre (Ahlström 2009). De

sociala målen samt de akademiska målen hänger alltså samman. Detta borde bidra till ett större intresse från skolornas sida att arbeta med de sociala målen då dessa påverkar elevernas förmåga att tillägna sig kunskaper.

Likheter och skillnader mellan barn- och vuxenmobbing

Till en början bör nämnas att forskningsområdet gällande mobbing har två olika fält där forskarna valt att fokusera antingen på mobbing bland vuxna eller på mobbing bland barn. Einarsen et al. (1998), Heinemann (1987) och Leymann (1986;1988) är exempel på forskare som är inriktade mot mobbing bland vuxna och då främst i arbetslivet. Björk (1999), Fors (1993), Olweus (1973; 1991; 1992; 1999) och Pikas (1975; 1989) är istället inriktade mot mobbing bland barn. Det finns stora brister kring forskningen inom mobbing då många fält fortfarande står outforskade (Skolverket 2002). Hur ser mobbing till exempel ut i fängelsemiljöer, idrottsföreningar eller i kulturella miljöer? Det finns alltså många fält som behöver belysas inom denna forskning.

Då det gäller skillnader mellan mobbing bland barn och vuxna tycks det bland de vuxna främst handla om psykiska kränkningar, medan barn utsätts för såväl psykiska som fysiska sådana. En parentes är att det i Heinemanns (1987) definition poängteras att det även kan handla om fysiska trakasserier i mobbing bland vuxna, men i den litteratur vi läst om mobbing bland vuxna behandlas inte denna aspekt i någon större utsträckning, förutom då just i Heinemanns definition.

Vuxna tenderar att bli utslagna i större omfattning än barn blir då de utsätts för mobbing (Leymann 1988). De har till skillnad från barn ett ansvar då det gäller ekonomi och vardagliga åtaganden såsom hem, familj, hushåll, etc. Detta kan vara orsaken till att utslagningen blir mer omfattande för de vuxna.

Inom arbetslivet hör det till regel snarare än till undantag att offret får flytta på sig och ge vika i de fall då mobbing förekommer (Einarsen et al. 1998; Leymann 1988). Förflyttningen kan ske genom sjukskrivningar, uppsägningar, omplaceringar eller i värsta fall förtidspensioneringar. I skolan däremot har det skett ett aktivt arbete där det numera finns fall där mobbaren tvingats flytta (Myndigheten för skolutveckling 2003; Skolverket 2009b). Detta förespråkas dock som en sista utväg, inte som ett straff mot mobbaren (Ibid.). En förflyttning kan signalera till den övriga gruppen att mobbing är ett beteende som inte accepteras av ledningen då det gäller mobbing i arbetsmiljö (Einarsen et al. 1998). Detta kan tolkas som en straffåtgärd, vilket det inom skolan poängteras att en förflyttning inte ska vara.

Åtgärder

Varför är det då viktigt att åtgärda mobbing som fenomen? En likhet i mobbing bland barn och vuxna, är vilka åtgärder som förespråkas. Rektorns medvetenhet och initiativ till förebyggande arbete påverkar huruvida mobbing finns på skolan (Ahlström 2009). Elevernas delaktighet i arbetet är också en faktor som påverkar förekomsten av mobbing. Likt en kedjereaktion påverkar elevernas sociala hälsa, även elevernas genomsnittliga betyg och kunskapsnivå (Ibid.). Detta är en av anledningarna till varför åtgärder är viktiga att införa och ta till mot mobbingsproblemet. Ovanstående resonemang är riktat mot skolan, men kan även appliceras på arbetstagens situation.

Inom skolan finns det en uppsjö med antimobbingsprogram och material kring detta. Exempel på dessa kan vara Friends, Charlie, Olweus antimobbingsprogram, Social och emotionell träning, med flera. Inom arbetslivet är det vanligt med teambuildingutbildningar. Gemensamt för dessa är att skapa en sammanhållen grupp samt träna emotionella aspekter i mötet med andra individer.

Några andra punkter som är viktiga för att åtgärda mobbning kan till exempel vara att så tidigt som möjligt ingripa då dessa problem finns i en grupp (Einarsen et al. 1998; Olweus 1992). Ett tydligt ledarskap av gruppens ledare samt att denna signalerar vad som är acceptabla beteenden i gruppen har positiv effekt på gruppmentaliteten (Wheelan 2010). Medling är också en åtgärd som beskrivs som effektiv både bland inblandade vuxna och bland barn då det gäller mobbning (Grünbaum 2005; Leymann 1988).

Hälsoaspekter i förhållande till mobbning

Konsekvenserna av mobbningsfenomenet kan ta sig både psykiska och fysiska uttryck, vilka har stora effekter på offrets liv. Det är inte endast offret som påverkas negativt av mobbningen, även mobbaren riskerar destruktiva konsekvenser. Mobbaren kommer ofta från en hemmiljö som inte är trygg och där problem av olika slag är vanliga (Skolverket 2002). Det kan handla om att föräldrarna har en uppfostran som är fattig på ömhet eller att den är auktoritär (Maltén 1998). Huruvida hälsan hos mobbaren främst bör kopplas till dess hemmiljö eller till den destruktiva handling som mobbning är, går inte att fastställa utifrån litteraturen.

Hälsan hos offret

Mobbning har genomgripande effekter på offret, vilket kan vara förödande för dennes sociala liv (Maltén 1992). Offret har ofta en nedvärderande syn på sig själv, vilket är ett resultat av mobbning (Leymann 1986). Detta påverkar, i de fall det handlar om vuxna människor, dennes arbetssituation i negativ bemärkelse (Ibid.). Mobbningen bidrar till att offret inte presterar efter sin förmåga i arbetsuppgifterna (Thylefors 1999). Dennes lojalitet, kreativitet och andra positiva egenskaper uteblir (Ibid.). Vuxna riskerar att slås ut från arbetsmarknaden. Detta kan i sin tur ha stora konsekvenser för individen på ett privat plan (Leymann 1988; 1992). Flera forskare menar att psykiska konsekvenser som depression, aggressivitet, ångest, rädsla, stress och liknande symptom många gånger kan härledas ur mobbning (Einarsen et al. 1998; Leymann 1992; Östberg & Eriksson 2009). De psykiska konsekvenserna kan också leda till att fysiska problem utvecklas på sikt (Einarsen et al. 1998). Det kan handla om magproblem, hjärtklappning, andnöd (som ett resultat av ångest), huvudvärk, problem med muskler och leder, med mera (Einarsen et al. 1998; Östberg & Eriksson 2009). Ätstörningar och missbruksproblem kan också i vissa fall härledas ur mobbning (Kaltiala-Heino, Rimpelä, Rantanen & Rimpelä 2000).

Offret kan i vissa fall reagera mot mobbningen med aggressivitet. Detta kan ses som ett mer hälsosamt sätt att agera än att använda sig av apati eller passivitet (Björk 1999). En förklaring till detta kan vara att då offret stänger av känslor vid passivitet så byggs dessa på under ytan (Ibid.). Senare i livet kan konsekvenserna av detta bli allvarigare. Offren har ofta tankar om självmord och den dåliga psykiska hälsan varar ofta under lång tid (Skolverket 2002).

Hälsan hos mobbaren

Likt offret lider också mobbaren ofta av psykosomatiska problem. Anmärkningsvärt är att omfattningen av dessa problem är detsamma hos både offer och mobbare (Kaltiala-Heino et al. 2000). Aggressiva individer kan ta med sig detta beteende upp i vuxen ålder och begår i vissa fall våldsbrott (Sourander et al. 2007). Det är heller inte ovanligt att de är arbetslösa och drogberoende (Skolverket 2002). Mobbare bland barn lierar sig ofta med andra barn som har ett liknande beteende som de själva. Detta kan ses som förklaring till att de senare misslyckas i skolan vilket då har konsekvenser i vuxen ålder (Ibid.).

Det framgår av de ovanstående styckena att det är allvarliga konsekvenser för både offrets samt mobbarens hälsa. Det är därför av största vikt att börja arbetet mot mobbning redan bland våra barn (Heinemann 1987). Om problemet förebyggs på detta stadium kan även problem gällande mobbning minska i arbetslivet.

Vad finns det för skyddsmekanismer för mobbade individer?

Det råder likhet kring vilket skydd en individ ska få då denne blir utsatt för mobbning i arbetslivet eller i skolan. Dock finns det en del skillnader eftersom det ofta skiljer sig mellan teori och praktik. Inom juridiken används, som tidigare nämnts, inte mobbning som begrepp utan i termer som *kränkande särbehandling* eller *trakasserier* (Hendtman 2004). Vi väljer dock i detta avsnitt att använda begreppet mobbning som ett samlingsnamn för alla dessa.

På en arbetsplats är det chefen som är ytterst ansvarig för att förebygga och motverka mobbning. Detta är dock en aning vanskligt eftersom chefen ofta är inblandad i mobbningen (Berlin & Enqvist 1998). På arbetsplatserna ska det enligt arbetsmiljölagen finnas ett fackligt skyddsombud (Svensk författningssamling [SFS] 1977:1160). De har till uppgift att bland annat hantera frågor som mobbning. Skyddsombudens situation kan dock göra att detta blir svårt eftersom de också är en del av arbetsmiljön (Berlin & Enqvist 1998). De kan vara rädda att själva drabbas av samma öde som offret eller själva vara aktörer i mobbningen. Hur gör man då om man är utsatt för mobbning på sin arbetsplats om denna hjälp inte finns att få? En av de få lösningarna som tycks finnas är att offret själv tar tag i situationen. Att byta arbetsplats i ett så tidigt stadium som möjligt i mobbningen tenderar att ibland vara det enda skyddet mot total utslagning av offret (Berlin & Enqvist 1998; Östberg & Eriksson 2009).

Även i skolan ska det finnas ett skyddsnät då det gäller mobbning. Enligt skollagen skall också skolan ha ett medvetet arbete att motverka och förebygga mobbning, vilket innebär att det ska finnas en likabehandlingsplan samt en plan mot diskriminering och kränkande behandling (SFS 2010:800). Även barnkonventionen poängterar barns rätt att skyddas mot denna typ av behandling (Förenta nationerna [FN] 1989). Det som bör påpekas här är att detta dokument inte är lagbundet utan ett dokument som Sverige valt att skriva under, vilket innebär att man på ett mer formellt plan lovar att sträva efter konventionens mål.

En tidigare genomförd inventering

Skolverket (2002) har i en inventering undersökt vetenskapliga artiklar i ämnet mobbning. I denna rapport framkommer att Olweus är den forskare som påverkat forskningsfältet i störst utsträckning, vilket de menar gör att fältet har en homogenitet som inte gynnar forskningen. Det är också hans definition av begreppet mobbning som dominerar i artiklarna, nämligen 3

av 5 av dessa har influerats av denna. I några artiklar, inom ramen för 2 av 5, saknas definition helt. I denna inventering visades det också att artiklarna i största mån var skrivna inom disciplinerna psykologi och pedagogik.

En anledning till att forskningsfältet är begränsat till skolmiljö samt arbetsliv, kan förklaras genom att dessa miljöer berör många människor. Det går inte att lämna dessa miljöer utan vidare (Ahlström 2009). Varför finns det då inte mobbning i samma utsträckning till exempel inom familjen? Detta kan bero på att inom denna typ av grupp är varje individ viktig och inte utbytbar på samma sätt (Skolverket 2002). I skolan eller inom arbetslivet är det rullans av individer vilka kan ersättas av andra individer om de försvinner. Det finns en tom lucka då det gäller forskning om lärares mobbning bland varandra som kollegor (Fox & E. Stallworth 2010). Kan det vara så att fokus ligger på elevernas situation och skolan som arbetsplats glöms bort?

I Skolverkets (2002) inventering visas att befintlig forskning kring mobbningsfenomenet präglas av kvantitativa metoder. För att forskningen ska kunna ses som heterogen behövs alltså mer kvalitativa undersökningar som ett komplement till detta.

Syfte och frågeställningar

Syftet med föreliggande studie är att inventera uppsatser som är skrivna om mobbning på Högskolan i Gävle. Inventeringen kommer att ske utifrån två valda huvudområden. Det första området fokuserar på hur uppsatserna tar upp definitioner av mobbning. Det andra området belyser huruvida uppsatserna är homogena eller har en stor spridning inom forskningsområdet. Relevant här är att se alla uppsatserna som en helhet.

För att uppfylla studiens syfte kommer följande frågeställningar att behandlas:

- ✓ Hur definieras mobbning i uppsatser skrivna på Högskolan i Gävle?
- ✓ Hur ser spridningen ut gällande uppsatsernas fokus inom några specifika kategorier?

Metod

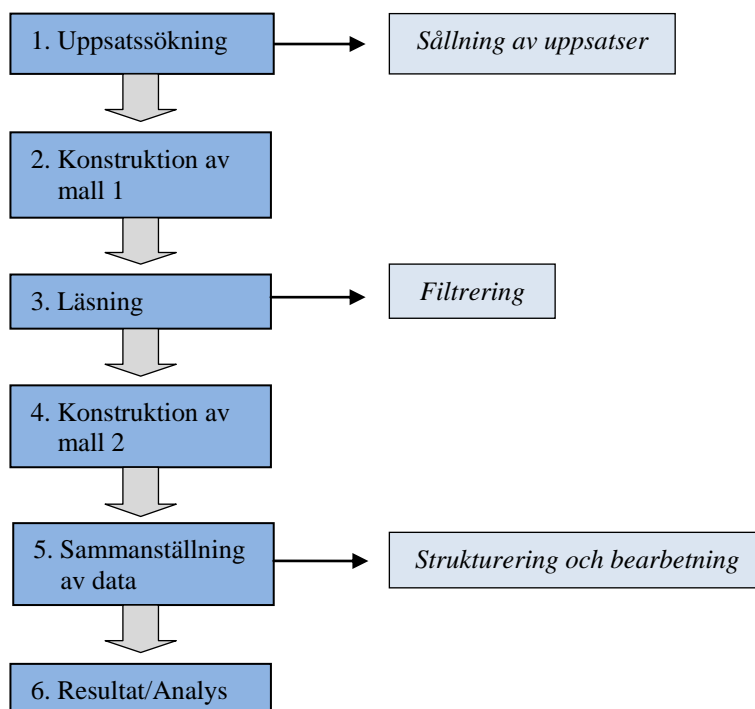
I detta stycke kommer vårt val av metod att behandlas. Etiska aspekter, hur vi systematiserat och gjort vår undersökning kommer också att beskrivas.

Val av metod

Eftersom vi ville undersöka huruvida uppsatser skrivna på Högskolan i Gävle är homogena eller heterogena utifrån några valda kategorier blev valet av metod att göra en litteraturstudie med hjälp av en inventering. Vi ville kombinera två metoder, nämligen kvalitativ och kvantitativ. Dessa metoder är ett sätt att nyansera resultatet och stärka forskningen (Backman 2008). Vår metod resulterade i en forskningsöversikt, vilken gick ut på att jämföra tidigare forskning och genom detta komma fram till nya resultat (Ibid.).

Procedur

Figur 1 nedan visar vår arbetsprocess i inventeringen. Nedanför figuren följer en mer ingående förklaring av vår arbetsprocess.



Figur 1. Arbetsprocess i uppsatssökning och hantering av datamaterial.

1. *Uppsatssökning*. Vi gjorde en enkel sökning av studentuppsatser i databasen DiVA.¹ Sökorden vi använde var *mobbning OR trakasserier OR kränk**. Det sistnämnda för att även få med termer som kränkningar och kränkande särbehandlingar i vår sökning. Sökningen gav 27 uppsatser vilka var skrivna mellan år 1998 och 2010. Utav dessa skedde en *sällning* då 12 stycken av uppsatserna saknade relevans för vårt syfte och våra frågeställningar. Efter sällningen återstod alltså 15 stycken uppsatser, vilka kom att utgöra vårt underlag för inventeringen.

2. *Konstruktion av mall 1*. För att senare underlätta analysen av vårt datamaterial, utformade vi en mall. I denna utformades frågor utifrån kategorier som var av intresse i uppsatserna (se bilaga 1). Dessa kategorier utgick från två huvudämnen varav den ena undersökte hur uppsatserna definierade mobbning. Det andra huvudämnet undersökte homogeniteten i uppsatserna utifrån olika teman. Ett sådant tema var exempelvis hurvida det rådde homogenitet i uppsatsernas fokus. Var det till exempel åtgärder som undersöktes mest frekvent i flertalet uppsatser?

3. *Läsning*. Löpande under läsningen av uppsatserna förde vi in data från dessa som var relevant i mall 1 utifrån dess kategorier och huvudämnen. På så sätt *filtrerades* materialet och relevant data gled igenom till nästa fas.

4. *Konstruktion av mall 2*. Mall 2 konstruerades för att sammanställningen av resultatet i mall 1 skulle underlättas. I denna var samma teman i fokus, det vill säga uppsatsernas definitioner och deras homogenitet. Vi benade dock ur mer information från dessa, då vi till exempel undersökte vilka specifika åtgärder uppsatserna exemplifierade. Detta gjorde det möjligt att senare se materialet ur ett mer kvalitativt perspektiv samt att kunna se gemensamma respektive särskiljande drag i uppsatserna (se bilaga 2). Mall 2 användes alltså som ett komplement till mall 1 i syftet att se homogenitet respektive heterogenitet i uppsatserna på ett tydligare sätt.

5. *Sammanställning av data*. Vi började med att ge varje uppsats en varsin kod, vilka motsvarades av bokstäverna A-O i alfabetet. Detta för att kunna kontrollera att vi fört in alla uppsatser i rätt kategori i mall 2 samt att kunna kontrollera att inte samma uppsats tagits upp fler gånger. Koden gjorde att uppsatserna inte blev anonyma eller bortglömda, vilket minskade risken till ett felaktigt resultat. I detta stadium *strukturerades* och *bearbetades* datamaterialet, vilket gjorde resultatet möjligt att analysera.

6. *Resultat och analys*. I detta stadium, tack vare mall 1 och 2, kunde vi se mer övergripande drag i uppsatserna, vilket skapade utrymme för analys av resultatet. Vi undersökte inte endast vad uppsatserna hade gemensamt utan även hur vissa uppsatser särskiljde sig från de övriga. Vi använde alltså både ett kvantitativt och kvalitativt arbetssätt för att nå fram till en analys av resultatet.

Generaliserbarhet, reliabilitet och validitet

Föreliggande studie är ej generaliserbar i något större perspektiv då den enbart undersökt relativt få uppsatser skrivna inom utbildningar på Högskolan i Gävle. Den kan dock ge en bild av hur situationen ser ut just nu på just denna högskola. När det gäller reliabiliteten i denna studie kan den i dagläget ses som hög. Skulle någon annan utföra samma undersökning parallellt med vår studie eller utföra den strax efter att vår är avslutad skulle ett liknande

¹ Sökning utfördes den 2/9-2010

resultat sannolikt presenteras. Något som försvagar reliabiliteten samt validiteten är att vi i vår undersökning hela tiden gjort tolkningar och val i vårt sätt att arbeta. Detta påverkar vilka frågor vi ställt och vilka resultat vi fått fram ur datamaterialet. Vår studie kan även ses som en färskvara då den förmodligen redan nästa år skulle kunna se lite annorlunda ut gällande resultaten.

Etiska aspekter

Eftersom vårt datamaterial utgörs av officiella dokument som publicerats på databasen *DiVA* har vi ansett att samtyckeskravet, informationskravet och konfidentialitetskravet, som Vetenskapsrådet (2002) förespråkar, inte är några aspekter som vi behöver ta i någon särskild beaktning. Vi har bifogat en sammanställning av vilka uppsatser som ligger till grund för vårt datamaterial längst bak i uppsatsen (se bilaga 3). Vi är medvetna om att författarna till uppsatserna inte kommer att få någon möjlighet att bemöta vårt resultat eller våra reflektioner, men vår intention har varit att, i den kritik vi ger, vara konstruktiv samt förbättra forskningsfältet som helhet. Vi har försökt att medvetet välja bort personliga aspekter kring författarna. Vidare har vårt syfte inte varit att peka ut någon enskild individ, utan att istället belysa generella drag i uppsatserna samt se dem ur ett helhetsperspektiv. Då det gäller nyttjandekravet är vårt datamaterial offentligt men våra sammanställningar av dessa kommer att förstöras då vår studie är avslutad (Ibid.).

Resultat och analys

I följande del kommer resultatet för den föreliggande studien att presenteras. Detta sker dels genom tabeller, men vissa resultat presenteras och förklaras ytterligare i löpande text. Vi har kopplat samman resultat och analys för en mer djupgående förståelse.

Hur ser spridningen ut då det gäller kön och utbildningsområde?

I nedanstående tabell visas könsfördelningen bland författarna i de inventerade uppsatserna.

Tabell 1 Författarnas könsfördelning

Kön	Antal uppsatser	Antal författare	Uppsatser skrivna i par
Kvinnor	14	18	4
Män	1	1	0
Totalt	15	19	4

Ovanstående tabell visar alltså att stor majoritet av uppsatserna är skrivna av kvinnor. Några av dessa har skrivit i par. Siffror på hur könsfördelningen ser ut gällande författare av vetenskapliga artiklar har vi inte funnit i tidigare forskning. Detta skulle vara relevant att veta då mobbing är ett problem som angår alla människor och kan drabba såväl kvinnor och män, som flickor och pojkar.

I tabell 2 presenteras inom vilka institutioner och ämnesområden de inventerade uppsatserna är skrivna.

Tabell 2 Fördelning mellan institution och ämnesområde

Ämne	Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi	Institutionen för ekonomi	Akademien för hälsa och arbetsliv
Pedagogik	7	0	0
Didaktik	4	0	0
Psykologi	0	0	0
Vårdvetenskap	0	0	1
Organisation	0	1	0
Okänt	2	0	0
Totalt	13	1	1

Resultatet visar att majoriteten av uppsatserna är skrivna inom institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi samt inom disciplinen pedagogik. Detta kan relateras till Skolverkets (2002) forskningsöversikt som visade att de flesta vetenskapliga artiklar var skrivna inom

pedagogik och psykologi. Anmärkningsvärt här är att ingen uppsats i vår inventering var skriven inom psykologi. Disciplinen didaktik är desto vanligare i vår inventering. En annan aspekt om varför så många uppsatser, nämligen 13 stycken av 15, är skrivna inom institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi, är att majoriteten av författarna är studenter inom lärarprogrammet. Detta kan också förklara varför andelen kvinnor var mycket högre än andelen män bland författarna, eftersom lärarprogrammen domineras av kvinnliga studenter. Huruvida detta är hela sanningen går inte att avgöra genom denna studie. Endast fem uppsatser var skrivna utom lärarprogrammet, varav en av dessa var skriven inom hälsopedagogiska programmet medan en annan var skriven inom specialsjuksköterskeprogrammet inriktat mot barn och ungdomar. I tre uppsatser framkom inte om de var skrivna inom något specifikt program eller inom fristående kurser. Då vi gjorde vår sökning var dessa ämnen representerade bland uppsatserna som vi fann. Vi gjorde alltså inga begränsningar gällande ämnen och institution i vår sökning.

Av resultatet att döma kan konstateras att det råder en stor homogenitet i uppsatsskrivandet angående mobbning på Högskolan i Gävle när det gäller såväl kön som institution och utbildningsområde.

Vilka miljöer undersöks i uppsatserna?

Samtliga 15 uppsatser undersöker på ett eller annat sätt skolmiljö. Två av uppsatserna granskar hur personal upplever sin situation, varav den ena riktar in sig på ledare i högskolemiljö. Samma uppsats tar också upp hur situationen ser ut i en större organisation som inte är en skola, vilken är den enda uppsatsen som berör en miljö utanför skolmiljö. Den andra uppsatsen undersöker lärares utsatthet för våld och andra kränkningar, av elever, i grundskolan. Den utgår alltså från skolan som arbetsplats. I likhet med Skolverkets (2002) konstaterande om att mobbning som forskningsfält till största delen är begränsad till skolmiljö och arbetsliv, visar delvis även föreliggande studie. Det som skiljer resultaten åt är att det i vår inventering är stor majoritet på undersökningar i skolmiljö, medan endast ett fåtal berör arbetsmiljö. Detta trots att det enligt forskning påverkar såväl hälsa som prestation i stor utsträckning bland arbetstagare (Leymann 1986; Maguire 2001; Thylefors 1999). Einarsen et al. (1998) menar att huruvida mobbning skapar en dålig arbetsplats eller vice versa är något som sannolikt sker genom växelverkan. Det borde alltså vara av större intresse, än vad vår inventering visar, att undersöka mobbning på arbetsplatser. Detta eftersom det på Högskolan i Gävle utbildas studenter både inom personalvetenskap och inom socionomprogrammet, vilka säkerligen kommer stöta på dessa problem i sina framtida yrken. Det är dock viktigt att ha i åtanke att vår inventering endast berör 15 uppsatser, vilket gör att generella slutsatser angående homogenitet ur detta perspektiv inte kan dras.

Vilka metoder används i uppsatserna?

Nedanstående tabell visar vilka metoder som valts för användning i studierna.

Tabell 3 *Fördelning av metoder*

Metod	Antal uppsatser
Intervju	9
Enkät	6
Litteraturstudie	2

Resultatet visar alltså att de flesta använt sig av metoden intervju. I några studier användes såväl intervju som enkät. I en uppsats utgick undersökningen först från enkäter för att sedan använda gruppintervju bland samma individer. Detta för ett mer detaljerat resultat. En uppsats undersökte huruvida gamla och nya likabehandlingsplaner ändrats. Denna metod kallades i uppsatsen för komparativ, eller en jämförande litteraturstudie. Är då resultatet gällande metodval ett tecken på homogenitet eller heterogenitet bland de inventerade uppsatserna? Detta är beroende på vilket perspektiv som väljs i tolkningen. Intervju kan ses som en metod som ger ett kvalitativt resultat till skillnad från enkäter som ger ett kvantitativt sådant. Uppsatserna är homogena i den meningen att trovärdigheten i studiernas resultat kan diskuteras eftersom de flesta valt endast en metod i sina studier. Resultatets trovärdighet hade ökat om fler studier innefattat fler kompletterande metoder. Men resultatet kan också visa heterogenitet i positiv bemärkelse om man jämför Skolverkets (2002) inventering som visade att vetenskapliga artiklar präglades av kvantitativa metoder. Vårt resultat visar att det finns en viss spridning mellan valet av kvalitativa och kvantitativa resultat och metoder på Högskolan i Gävle.

Definition av begreppet mobbning

Tabell 4 visar resultat angående huruvida uppsatsernas bakgrund berör definitionen av mobbning och hur denna i sådant fall ser ut.

Tabell 4 *Faktorer i definitionen av mobbning*

Definitionsfaktor	Antal uppsatser med detta inslag
En individ blir kränkt av en eller flera individer	11
Sker under en längre tidsperiod	11
Systematik i handlingarna	10
Maktperspektiv	9
Grupprocessrelaterade faktorer	8
Terminologi	6
Psykiska och fysiska aspekter	6
Medvetenhet	4
Definierar ej mobbning	3
Konsekvenser av mobbningen	1

De fem översta faktorerna i tabellen var de dominerande i uppsatsernas definitioner av mobbning. Olweus (1973;1991;1992;1999) definition är filtrerad genom de tre översta kategorierna vilket också visar att hans definition är mest närvarande i de inventerade uppsatserna. Vårt resultat bekräftas av Skolverkets (2002) inventering när det gäller denna punkt.

Studien visar att de flesta uppsatserna tar med *sker under en längre tidsperiod* som en viktig faktor i definitionen. Detta skiljer sig från Erikssons (2001) definition då han menar att enstaka händelser och frekventa konflikter bör bakas in i samma begrepp. Hur lång tid dessa händelser utspelar sig är enligt honom inte av betydelse.

Med maktperspektiv menas att det i mobbningen finns en ojämn maktbalans mellan offer och mobbare (Fors 1993). Detta är också en av de faktorer som nämns oftast i de inventerade uppsatsernas definitioner.

Grupprocessrelaterade faktorer tas också upp. En uppsats förklarade detta genom en beskrivning av hur gruppens sammanhållning stärktes som ett resultat av mobbning. Detta kan också ses som ett syfte med företeelsen. Heinemann (1987) använder denna faktor i sin definition av mobbning. Inventeringen visar alltså att syftet med mobbningen undersöks ur ett sociologiskt perspektiv vilket ger en mer dynamisk bild av företeelsen där fler individer samverkar med varandra. Detta är också något som Björk (1999) och Wrethander-Bliding (2004) menar är en drivkraft i mobbningen. Att de inventerade uppsatserna även tar upp denna aspekt visar på en viss medvetenhet då det gäller just mobbningens komplexitet.

Under kategorin terminologi fanns faktorer där uppsatserna definierade mobbning genom terminologi, exempelvis det engelska ordet *mob* (Einarsen et. al 1998; Olweus 1992). Detta kan ses som ett försök att ge begreppet mobbning en mer vetenskaplig tyngd då man kopplar till ickekomplexa faktorer som ju språket på sätt och vis är.

I en uppsats framkom även konsekvenser av mobbningen i definitionen av begreppet. Detta kan kopplas till Leymann (1986) som menar att trakasserier har en negativ påverkan på offret. Vi ställer oss frågan om konsekvenser som faktor har med definitionen av mobbning att göra? Eller om det är en följd av en negativ handling? Är det inte som att beskriva vad som händer då man krockar med bilen då man egentligen ska förklara hur det går till när man kör bilen? Samtidigt är det två faktorer som hänger tätt ihop, vilket gör dem svåra att skilja åt vilket i sin tur vårt resultat indikerar.

I några av uppsatserna fanns ingen definition, men dock diskuterades mobbning på ett eller annat sätt utifrån premissen att läsaren redan hade förståelse för begreppet. Detta kan jämföras med Skolverkets (2002) inventering då denna visade att 2 av 5 uppsatser saknade en definition av mobbning. Vårt resultat visar att 1 av 5 uppsatser saknade detta, vilket då är en aning mer positivt än det Skolverket fick fram. Men även här måste vi beakta att vår studie är begränsad till ett fåtal uppsatser.

Det resultat som visas i ovanstående stycke samstämmer med Maguires (2001) slutsats, det vill säga att det finns en definitionsproblematik kring begreppet mobbning. En rimlig slutsats av vårt resultat är att om det funnits en gemensam sådan skulle också uppsatsernas definitioner ha samma kategorier vilket tabellen visar att de inte har. Vårt resultat skiljer sig från Maguires (Ibid.) när det gäller vilka kategorier som är vanligast. Enligt henne är det medvetenhet, maktperspektiv, systematik i handlingarna samt att mobbningen sker över en

längre tidsperiod. Visserligen har vi med dessa faktorer men frekvensen ser annorlunda ut i vårt resultat.

Vilka källor väljer författarna att hänvisa till i sina definitioner?

I tabell 5 presenteras de källor som det i uppsatsernas definitioner refereras till.

Tabell 5 Val av källor i uppsatsernas definition av mobbning

Källa	Antal uppsatser
Olweus	9
Pikas	5
Heinemann	4
Höistad	4
Ordlista	2
Roos	2
Eriksson et al.	2
Övriga	10

I uppsatserna fanns sammanlagt 18 stycken olika källor då mobbning definierades. De tre mest frekventa forskarna som nämns i våra resultat samstämmer med Skolverkets (2002) inventering där även Dan Olweus var den mest frekvente källan. Heinemann, som främst forskar kring mobbning bland vuxna, har intressant nog tagit sig in i uppsatser skrivna om mobbning i skolan, på Högskolan i Gävle. Detta kan ses som en brygga mellan två miljöer som annars brukar vara åtskilda. Förutom detta visar också inventeringen att föreläsaren och författaren Gunnar Höistad, trots sin ickevetenskapliga yrkesroll, är relativt vanlig i uppsatsernas definitioner. Två uppsatser definierade mobbning utifrån ordlistors förklaring av termen. I kategorin övrigt finns källor som endast nämns en gång i de inventerade uppsatserna.

Tas definitionsproblematiken upp i de undersökta uppsatserna?

Ungefär hälften av uppsatserna tar upp att det finns ett problem då det gäller definitionen av mobbning, medan den andra hälften inte tar upp detta. Vad kan då detta betyda? Antingen kan det ses som att en medvetenhet håller på att ta form bland studenterna. Eller så kan det ses som att nästan hälften inte är medvetna om detta problem. Den viktigaste aspekten är trots allt att om man inte ser ett problem, kan det heller inte skapas lösningar.

Vilka deltar i studierna?

I tabell 5 presenteras fördelning av deltagare och deras roll i studierna.

Tabell 5 Översikt av vilka som deltar i uppsatserna

Deltagare i uppsatserna	Förekomst i antal uppsatser
Lärare/pedagoger	8
Arbetsledare	3
Elever	3
Arbetstagare	1
Övrigt	2

Resultatet visar att några av uppsatserna har använt sig av olika deltagare som ett sätt att vidga sin fokus. I kategorin övrigt ingår två litteraturstudier som ingick i inventeringen. Flertalet av uppsatserna har ett vuxenperspektiv, då antingen pedagoger, rektorer, prefekter eller andra vuxna ledare ger sin bild av mobbning ur olika synvinklar. Det kan handla om hur de uppfattar mobbning som företeelse, hur de arbetar med olika styrdokument eller hur deras mobbningsarbete ser ut. Fåtalet uppsatser utgår från elevers upplevelser av mobbning, trots att resultatet visar att det är mobbning i skolan som undersöks i störst utsträckning.

Vilka ämnen/teman undersöks i uppsatserna?

I nedanstående tabell visas ämnesfokus utifrån vad uppsatserna har undersökt. Det handlar alltså inte om vilka fokus som funnits med i bakgrund eller resultat utan uppsatsernas frågeställningar och syften ligger till grund.

Tabell 6 Ämnesfokus i de inventerade uppsatserna

Ämnesfokus	Antal uppsatser
Åtgärder	11
Upplevelser/uppfattningar om mobbning	9
Styrdokument	7
Omfattning	4
Konsekvenser av mobbning eller hur vissa faktorer påverkar mobbning	3
Hälsa	2
Övrigt	7

Störst fokus ligger alltså på hur de undersökta miljöerna arbetar med fenomenet mobbning samt på vilka åtgärder som deltagarna i dessa studier anser bör göras. I de flesta uppsatser ingår fler ämnesfokus. Ungefär hälften av uppsatserna undersökte hur väl styrdokument fungerade som mall att arbeta efter, eller hur de används i skolornas arbete med mobbning.

Få av uppsatserna berörde en hälsoaspekt i den bemärkelse hur individer påverkas av mobbning eller huruvida dålig hälsa bidrar till mobbning. En av de uppsatser som berörde

ämnet undersökte stress i skolmiljön bland elever. Det finns forskning som pekar på att mobbarna löper högre risk att misslyckas i skolan samt senare i arbetslivet, och att dessa individer också riskerar att hamna i en kriminell bana (Sourander et al. 2007). Vår studie visar att få uppsatser är skrivna inom detta område vilket i sin tur bidrar till en bristande medvetenhet kring denna aspekt i studenternas framtida yrken. Detta kan vara mycket relevant då det gäller till exempel en lärares medvetenhet kring sina elever. Eftersom Högskolan i Gävle även har ett Hälso pedagogiskt program borde det finnas fler uppsatser skrivna i ämnet inom denna utbildning, vårt resultat visade att endast en uppsats var skriven inom detta program.

Endast tre av de inventerade uppsatserna berör konsekvenser av mobbning i sina undersökningar. En förklaring till detta kan vara att det redan forskats mycket kring just konsekvenser av mobbning. I och med detta upplever studenterna eventuellt området som ointressant och föga utvecklande att undersöka.

I kategorin övrigt ingår vissa ämnen som inte passar in bland de övriga. Ett exempel är en uppsats som undersöker mobbning ur ett genusperspektiv. Några av uppsatserna behandlar mobbningsarbete utifrån ett perspektiv där nivåer är i fokus. Det kan till exempel röra sig om hur trygghetsplanen är förankrad hos eleverna, eller hur kollegor bedömer varandras arbete med mobbning. Det som är intressant med de två sistnämnda uppsatserna är hur de undersöker mobbning ur ett annorlunda perspektiv. Hur eleverna upplever trygghetsplanerna visar hur de vuxnas arbete förankras hos eleverna. Har de nått fram med sitt budskap? Att undersöka huruvida målet uppnåtts blir viktigt för att utvärdera hur åtgärder kan genomföras mer effektivt. Eleverna i denna studie hade inte den teoretiska kunskap som skolan eftersträvade men de nådde fram till eleverna på en praktisk nivå då de upplevde sig trygga samt att de hade vuxna att ta kontakt med vid mobbning. Ahlström (2009) tangerar ämnet i sin avhandling då hans resultat visar att i de fall som lärare och rektorer arbetar medvetet med mobbning genom elevers delaktighet, minskas också mobbningens omfattning. Denna typ av uppsatser skiljde sig åt från de övriga och blir därför extra intressanta då de tar upp ämnet på ett annorlunda sätt.

Sammanfattning av resultat

Resultatet visar att de uppsatser som inventerats kan ses som homogena när det gäller de flesta punkter som undersökts. Majoriteten av uppsatserna var skrivna av kvinnor inom lärarprogrammet. Vidare påvisas att de allra flesta uppsatser skrivits inom institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi. När det gäller vilka miljöer som ligger till grund för uppsatsernas undersökningar är skolmiljö den totalt dominerande. De faktorer som tas upp mest frekvent i uppsatsernas bakgrund gällande definitioner är: *en individ blir kränkt av en eller flera individer, sker under en längre tidperiod och systematik i handlingarna*. Dessa faktorer är inspirerade av Olweus (1973; 1991; 1992; 1999), vilken är den forskare som präglar majoriteten av uppsatserna. Ungefär hälften av uppsatserna tar inte upp problematiken med mobbningsbegreppets definition. Då det gäller vilka deltagare som ingår i de inventerade uppsatsernas studier är det fler än hälften som utgår från ett lärar- och pedagogperspektiv, medan endast tre utgår från elevernas perspektiv och en annan från ett arbetstagarperspektiv. Den sista punkten som bekräftar uppsatsskrivandet på Högskolan i Gävle gällande mobbningsfenomenet som homogent är dess ämnesfokus. Här dominerar åtgärder, upplevelser/uppfattningar om mobbning och styrdokument. Visserligen framträder ytterligare fyra kategorier, men studierna har företrädesvis fokuserat dessa ämnen.

När det gäller heterogeniteten av uppsatserna ur ett helhetsperspektiv uppfylls denna endast genom en undersökningpunkt, nämligen metodval. I jämförelse med Skolverkets (2002) inventering, som visade att kvantitativa metoder dominerade de vetenskapliga artiklarna, visar vårt resultat att både kvalitativa och kvantitativa metoder gestaltas i ungefär samma utsträckning bland uppsatserna.

Diskussion

I nedanstående stycke kommer vårt resultat att diskuteras utifrån våra perspektiv och reflektioner. Den litteratur vi läst inom detta ämne har påverkat vår syn och vår kunskap om mobbning. Dessa aspekter kommer säkerligen färga vår diskussion, likväl som våra erfarenheter och tankar kring mobbning.

Vårt resultat visar att det är betydligt fler kvinnor än män som författat uppsatserna. Dessa var dessutom till störst del studenter inom lärarprogrammet. Att det är en så pass ojämn fördelning mellan antalet kvinnor och män som skrivit om mobbning anser vi är olyckligt då det är ett ämne som berör de flesta individer, män som kvinnor. Varför är då män inte lika angelägna att skriva om detta ämne? Vi tror att det finns fler anledningar till detta. En bidragande orsak skulle kunna vara att mobbning tas upp främst i specialpedagogiska kurser. På högskolan i Gävle är detta inte obligatoriskt i lärarutbildningen utan läses som specialisering. På många andra lärarutbildningar i Sverige är specialpedagogik ett obligatoriskt moment. Vi tror att män istället väljer att läsa ämnesbaserade kurser i sina specialiseringar. Vi anser att resultatet visar vikten av att göra detta ämne obligatoriskt inom lärarutbildningen i Gävle.

De flesta uppsatserna var skrivna inom samma institution och samma utbildningsprogram. Detta visar en homogenitet som inte gynnar forskningsfältet. Ett exempel kan vara att via forskning om hur mobbning förebyggs inom områden som till exempel idrottsrörelser, kan denna kunskap också lysa upp vägen för exempelvis skolans arbete. Mobbning är en företeelse med mörka biverkningar vilket gör att det ibland känns som ett högt och omöjligt berg att bestiga. Vi menar att mer fokus på lösningar samt samverkan mellan olika miljöer kan vända denna negativa känsla till något hoppfullt. Möjligheten till förändring känns då inte lika svår.

Varför är det då skolans värld som så ensidigt undersöks i de inventerade uppsatserna? Till viss del går det att förklara genom vilka utbildningar och kurser Högskolan i Gävle har att erbjuda. Vi har dock svårt att se det som hela sanningen då det faktiskt finns utbildningar där mobbning som inslag i olika ämnen skulle vara ytterst relevant. Hälsopedagogiska programmet bidrog med en uppsats, men det är ändå enligt oss för lite. Om vi ser till socionomprogrammet borde det finnas ett betydligt större intresse för dessa frågor. Socionomer kan ju arbeta som kuratorer vilka då kan komma i kontakt med såväl barn som vuxna som på ett eller annat sätt är inblandade i mobbning. Med detta resonemang menar vi inte att utbildningarna som vi nämnt inte alls berör ämnet, så insatta är vi inte i deras kursplan, däremot menar vi att det med tanke på studenternas framtida arbetsuppgifter ändå borde funnits någon som intresserat sig för mobbningsfenomenet.

Enligt vårt resultat var det ytterst få uppsatser som behandlade mobbning på arbetsplatser. Detta menar vi är anmärkningsvärt då det finns en utbildning, nämligen personal- och arbetslivsprogrammet, där detta enligt oss borde vara av relevans. Om arbetsmiljön är god då presterar arbetstagare efter sin fulla potential samt blir mer kreativa (Wheelan 2010). Vid mobbning sker det motsatta. Borde det inte vara så att om mobbning framställdes som ett viktigt ämne skulle också intresset öka bland studenterna? Detta skulle sannolikt i sin tur generera fler examensuppsatser. Vi menar att detta skulle gynna hela forskningsfältet då det skulle finnas fler områden och miljöer som kunde lära och inspireras av varandra. En aspekt där det vore intressant att veta hur det förhåller sig är huruvida samma individer är inblandade i mobbning i skolan som senare är det på arbetsplatsen. Skulle det visa sig stämma läggs ännu en tyngd i argumenten varför skolan ska arbeta förebyggande mot mobbning. Om vi antar att

detta är en sanningsenlig bild så skapar mobbning i skolan allt större konsekvenser för de inblandade individerna senare i livet. Mobbade vuxna tenderar att slås ut från arbetsmarknaden med svåra psykosomatiska sjukdomar (Leymann 1988). Vi menar att det viktigaste argumentet för att stävja detta fenomen är att individer råkar illa ut och får inte den hjälp de förtjänar i ett så kallat medmänskligt samhälle. Det finns också samhällsekonomiska vinster då det är mycket dyrt med sjukskrivningar och förtidspensioneringar av dessa personer som egentligen är helt arbetsförliga. Detta anser vi är ett stort slöseri på viktiga resurser som kan gå till andra samhällsproblem.

I vår introduktion till uppsatsskrivande förklarades det att det fanns en uppsjö av olika metoder att arbeta efter då man ska göra studier av olika slag. Det framkom också kritik gentemot att ensidigt använda sig av intervju eller enkät. Vår reaktion på detta förhållningssätt, från högskolans sida, är att inga andra alternativ visades för oss. Vi tror att denna aspekt har färgat studenternas metodval i sina uppsatser. Vi anser att Högskolan i Gävle kan bli bättre på att ge mer kreativa förslag på metoder, vilket i sin tur kan bidra till ett mer heterogent forskningsfält. Många av de studenter som skriver uppsats gör det för första gången. Stressnivån är många gånger hög vilket vi tror gör att studenter gärna väljer metoder de har hört talas om. Samtidigt bör det sägas att uppsatserna på Högskolan i Gävle hade en viss heterogenitet jämfört med Skolverkets (2002) inventering.

Vi anser att det är mycket viktigt att mobbning får en gemensam vetenskaplig definition. Vi kunde se i de inventerade uppsatserna att definitionsproblematiken ställde till det. Endast hälften av uppsatserna uppmärksammade problem gällande definitionen av mobbning. Vi menar att denna aspekt är viktig då så pass många uppsatser inte gav denna vinkling. Vad beror detta på? En tänkbar förklaring kan vara att studenterna i dessa fall inte uppmärksammat detta som ett problem. Det innebär enligt oss att högskolan har en viktig uppgift i fortsättningen att belysa denna aspekt i sin undervisning. Mobbning kan alltså ses som ett fenomen med många olika tolkningar. Hur ska man i resultatet av en studie kunna analysera och få fram ett trovärdigt resultat i sin undersökning med tanke på detta? Ett exempel kan vara hur man som forskare ska kunna tolka en intervju där frågor ställts utan att respondentens tolkning av mobbning synliggjorts. Kanske skiljer sig uppfattningarna markant åt mellan forskare, som är väl insatt i ämnet, från respondenten som utgår från sina erfarenheter? Att det inte finns någon vedertagen definition menar vi kan medföra att mobbningssituationer tolkas som något annat än just mobbning och därför inte blir hanterat. I dessa fall får offer fortfarande inte den hjälp de behöver och blir fortsatt utsatta för den nedbrytande process som mobbning är. Därför är det även på en konkret nivå viktigt att mobbning definieras. Skolan ska enligt lag motverka mobbning (SFS 2010:800). Hur blir detta möjligt om skolan inte har en tydlig definition? Vi menar att det riskerar att bli ett famlande i mörkret för dem som arbetar inom skolan. Om vi för ett ögonblick intar skolans perspektiv i detta, framstår det som orättvist att denna ska arbeta mot något som dess personal inte har fullt klart för sig. Om en elev sedan väljer att anmäla skolan för bristande hantering av mobbningen, blir det konsekvenser som skolan eventuellt inte fått chansen att bemöta. Då styrdokument skapas kring dessa typer av fenomen anser vi det viktigt att arbetet sker på flera plan. Skolpersonal måste få utbildning i ämnet, det måste finnas en tydlig innebörd av fenomenet och skolan måste också upplysas om vinsten av att arbeta med dessa frågor.

När det gäller vilka forskare som tas upp i de inventerade uppsatserna var det föga förvånande att Olweus (1973; 1991; 1992; 1999) var den mest frekvente. Däremot var det en aning förbryllande att Gunnar Höistad nämndes så pass ofta som han gjorde. Detta eftersom han inte kan ses som en vetenskaplig källa. Han är dock väletablerad föreläsare och har ett sätt att inspirera till förebyggande arbete mot mobbning som är få förunnat. Men uppsatser ska, enligt

oss, i första hand bygga på vetenskap. Vi menar att det är viktigt att behålla denna gränslinje för att komma så nära sanningen som möjligt. Om dessa gränser överskrids riskeras att tyckande och åsikter blir grunden till något som ska vara vetenskapligt. Vidare visar vår studie att det råder homogenitet när det gäller vilka forskare som nämns. Detta menar vi är ett tecken på att den vetenskapliga grund som uppsatserna är skrivna på kan ses som mager. Kanske är den magra andelen forskare ett tecken på att mobbning inte anses som ett viktigt ämne och att detta visar sig genom bristande engagemang för att motverka mobbning på arbetsplatser. Därför hävdar vi att forskningen behöver utvecklas där fler forskare får in foten för att signalera och sprida bilden av att det är viktigt att arbeta med dessa frågor.

Vår inventering visade att ytterst få uppsatser undersökte ett perspektiv där de inblandade i mobbning deltar. Elevers deltagande var lågt trots att de undersökte skolmiljö i så stor omfattning. Elever bör ha större delaktighet i forskningsarbetet eftersom det är de som mobbningen berör och kretsar kring i de studier som utförts. Att mobbning också är ett psykologiskt fenomen borde bidra till att individer som berörs också får ge sin bild för att analysen och resultatet ska ledas framåt. Dock finns det fyra uppsatser som har detta perspektiv, tre av dessa har ett elevperspektiv medan en antar ett arbetstagarperspektiv. Dessa uppsatser ser vi som en tillgång för studieområdet. Vår önskan är att fler uppsatser i framtiden ska bredda studieområdet och röra sig bort ifrån ett dominerande ledarperspektiv. Denna dominans är ett tecken som bekräftar vår bild av studieområdet som homogent på Högskolan i Gävle.

Mobbning kopplat till hälsa är något som några uppsatser berör. De är få till antalet, men faktum att de undersöker denna aspekt ser vi som positivt. Hälsa kopplat till mobbning är ett viktigt perspektiv för att förstå vikten av att arbeta förebyggande. Förståelsen skapar motivation vilket fungerar som en bidragande drivkraft till att åtgärder utvärderas och ständigt förbättras. Kan det vara så att då ledare som inte ser vikten av att arbeta med mobbning, även har bristande kunskap kring vad det innebär samt vad det gör med en individ såväl som grupp? Vidare skriver Skolverket (2002) att mobbaren ofta kommer från känslomässigt torftiga hemmiljöer. Detta kan vara viktigt för lärare att förstå då dessa elever har brister gällande sociala färdigheter, vilket innebär att denna del kräver träning i skolan. Slutsatsen av detta resonemang blir att kunskaper om hälsa i förhållande till mobbning blir viktigt för att rätt åtgärder sätts in för rätt individer. Vi behöver alltså ett mer heterogent forskningsarbete kring dessa frågor för att uppnå den kunskap som behövs.

I vår drömskola skulle de åtgärder som sätts in anpassas till vad varje individ i skolan behöver. Offret kan behöva stärkas i sin självständighet, i sitt självförtroende samt få hjälp att se sin egen rätt att ta plats i en grupp. Mobbaren däremot kan behöva emotionell träning där denne får upptäcka och känna känslor som empati. Denne kan också behöva få se konsekvenser av sitt eget handlande. Därför menar vi också att det är vanskligt med alla de paketlösningar som finns i form av antimobbningsprogram. Mobbning är ett komplext område som behöver själ, hjärta och en stor portion medvetenhet från dem som leder arbetet.

Till sist vill vi poängtera värdet av att forska och undersöka mobbning som ämne då detta är kopplat till att alla har rätt till samma människovärde och respekt. Alla ska enligt oss ha rätt till samma gemenskap på sin arbetsplats eller i sin skola då dessa miljöer är en stor del i de flestas liv och vardag. Därför vill vi att Högskolan i Gävle i sina utbildningar och i handledning av uppsatser motiverar sina studenter till ett mer innovativt uppsatsskrivande inom studieområdet mobbning. På sikt bidrar det till ett mer heterogent forskningsfält.

Vidare forskning

Denna studie har ett relativt lågt antal uppsatser som grund för att kunna göra några generella antaganden. Liknande studier skulle kunna utföras på andra högskolesäten eller universitet och sedan jämföras med vårt resultat. Detta skulle bidra till mer generella slutsatser. Viktigt här är att komma ihåg att analysen bör baseras på dels resultat, men också på hur högskolans eller universitetets utbildningar är utformade, samt vilka utbildningsprogram som erbjuds.

Referenser

- Ahlström, Björn (2009). *Bullying and social objectives [Elektronisk resurs] : a study of prerequisites for success in Swedish schools*. Sociologi. Diss. (sammanfattning). Umeå : Umeå universitet, 2009
Tillgänglig på Internet (18/10-2010): <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-26472>
- Backman, Jarl (2008). *Rapporter och uppsatser*. 2., uppdaterade [och utök.]. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Berlin, Eva & Enqvist, Jan (1998). *Mobbningsboken: så bryter du mobbningsspiralen*. Stockholm: Fören. för arbetarskydd/Arbetsmiljö
- Björk, Gunilla O. (1999). *Mobbning: en fråga om makt?*. Lund: Studentlitteratur
- Coloroso, Barbara (2004). *Mobbningens tre ansikten: så bryter vi våldets onda cirkel*. Malmö: Richter
- Einarsen, Ståle (red.) (1998). *Mobbning och svåra personkonflikter: [en bok för alla som har ansvar för att anställda trivs på arbetsplatsen ...]*. Stockholm: Kommentus
- Eriksson, Björn (2001). Mobbning: en sociologisk diskussion. *Sociologisk forskning*, nr 2/2001, s. 8-43
- Fors, Zelma (1993). *Obalans i makt: fallstudier av barnmobbning = [Power imbalances] : [casestudies in bullying involving children]*. Psykologi. Diss. Göteborg : Univ.
- Fox, Suzy. & Stallworth E., Lamont (2010). The battered apple: An application of stressor-emotion-control/support theory to teachers' experience of violence and bullying. *Human relations*. Vol. 63, No 7. 2010, s. 927-954
- Frisén, Ann., Johnsson, Anna-Karin. & Persson, Camilla (2007). Adolescents' perception of bullying: Who is the victim? Who is the bully? What can be done to stop bullying? *Adolescence*. Vol. 42, No 168. Winter 2007, s. 749-761
- Förenta Nationerna (1989). *FN:s konvention om barnets rättigheter antagen av FN s generalförsamling den 20 november 1989*. New York: Förenta Nationerna
Tillgänglig på Internet (18/10-2010):
http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/020521/a2fe55424340e999aed047eb281537d7/fn_891120.pdf
- Grünbaum, Anita. & Lepp, Margret (2005). *DRACON i skolan: drama, konflikthantering och medling*. Lund: Studentlitteratur
- Hallberg, Lillemor R.-M., Strandmark K. Margaretha (2004). *Vuxenmobbning i människovårdande yrken*. Lund: Studentlitteratur
- Heinemann, Peter-Paul (1987). *Mobbning: gruppvåld bland barn och vuxna*. 4. uppl. Stockholm: Natur och kultur

Hendtman, Annika (2004). *Mobbning och trakasserier på arbetsplatsen: två typer av kränkande särbehandling [Elektronisk resurs]*. C-uppsats
Tillgänglig på Internet (18/10-2010): <http://epubl.ltu.se/1404-5508/2004/049/LTU-SHU-EX-04049-SE.pdf>

Kaltiala-Heino, Riittakerttu., Rimpelä, Matti., Rantanen, Päivi. & Rimpelä, Arja. (2000). Bullying at school – an indicator of adolescents at risk for mental disorders. *Journal of Adolescence*. Vol. 23. 2000, s. 661-674

Leymann, Heinz (1986). *Vuxenmobbning: om psykiskt våld i arbetslivet*. Lund: Studentlitteratur

Leymann, Heinz (1988). *Ingen annan utväg: om utslagning och självmord som följd av mobbning i arbetslivet*. 1. [uppl.] Stockholm: Wahlström & Widstrand

Leymann, Heinz (1992). *Vuxenmobbning på svenska arbetsplatser: en rikstäckande undersökning med 2438 intervjuer : delrapport 1*. Solna: Arbetarskyddsstyr.

Maguire, Meg (2001). Bullying and the Postgraduate Secondary School Teacher: an English case study. *Journal of Education for Teaching*. Vol. 27, No 1. 2001, s. 95-109

Maltén, Arne (1992). *Grupputveckling inom skola och andra arbetsplatser*. Lund: Studentlitteratur

Maltén, Arne (1998). *Kommunikation och konflikthantering: en introduktion*. Lund: Studentlitteratur

Myndigheten för skolutveckling (2003). *Olikas lika värde [Elektronisk resurs] : om arbetet mot mobbning och kränkande behandling*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling
Tillgänglig på Internet (18/10-2010): <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1879>

Olweus, Dan (1973). *Hackkycklingar och översittare: forskning om skolmobbning*. Stockholm: Almqvist & Wiksell

Olweus, Dan. (1991). "Bully/Victim problems among schoolchildren: basic facts and effects of a school-based intervention program". I: Pepler, D. J. & Rubin, Kenneth H (red.) (1991). *The development and treatment of childhood aggression*. Hillsdale, N.J.:L. Erlbaum Associates, ss. 441-446

Olweus, Dan (1992). *Mobbning i skolan: vad vi vet och vad vi kan göra*. 2., [utök.] uppl. Stockholm: Almqvist & Wiksell

Olweus, Dan (1999). *Mobbning bland barn och ungdomar*. 1. uppl. Stockholm: Rädda barnen

Pikas, Anatol (1975). *Så stoppar vi mobbning!: rapport från en antimobbningsgrupps arbete*. Stockholm: Prisma

Pikas, Anatol (1989). *Så bekämpar vi mobbning i skolan*. [2. uppl.] Uppsala: AMA dataservice

SFS 1977:1160. *Arbetsmiljölöag. [Elektronisk version]*. Stockholm: Riksdagen
Tillgänglig på Internet (18/10-2010):
<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1977:1160>

SFS 2010:800. *Skollöag. [Elektronisk version]*. Stockholm: Riksdagen
Tillgänglig på Internet (18/10-2010):
<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=2010:800>

Skolverket (2002). *Skolan - en arena för mobbning [Elektronisk resurs] : en forskningsöversikt och diskussion kring mobbning i skolan*. Stockholm: Skolverket
Tillgänglig på Internet (18/10-2010): <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1028>

Skolverket (2009a). *På tal om mobbning - och det som görs: kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket
Tillgänglig på Internet (18/10-2010): <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2224>

Skolverket (2009b). *Allmänna råd och kommentarer för att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling [Elektronisk resurs]*. Stockholm: Skolverket
Tillgänglig på Internet (18/10-2010): <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2268>

Sourander, Andre., Jensen, Peter., Rönning A., John., Elonheimo, Henrik., Niemelä, Solja., Helenius, Hans., Kumpulainen, Kirsti., Piha, Jorma., Tamminen, Tuula., Moilanen, Irma. & Almqvist, Fredrik (2007). Childhood Bullies and Victims and Their Risk of Criminality in Late Adolescence – The Finnish From a Boy to a Man Study. *Arch Pediatr Med*. Vol. 161. 2007, s. 546-552

Thylefors, Ingela (1999). *Syndabockar: om mobbning och kränkande särbehandling i arbetslivet*. 2., omarb. [och uppdaterade] utg. Stockholm: Natur och kultur

Vaillancourt, Tracy., McDougall, Patricia., Hymel, Shelley., Krygsman, Amanda., Miller, Jessie., Stiver, Kelley. & Davis, Clinton (2008). Bullying: Are researchers and children/youth talking about the same thing? *International Journal of Behavioral Development*. Vol. 32, No 6. 2008, s. 486-495

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning [Elektronisk resurs]*. Stockholm: Vetenskapsrådet
Tillgänglig på Internet (18/10-2010): http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf

Wheelan, Susan A. (2010). *Att skapa effektiva team: en handledning för ledare och medlemmar*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Wrethander Bliding, Marie (2004). *Inneslutandets och uteslutandets praktik: en studie av barns relationsarbete i skolan*. Pedagogik. Diss. Göteborg : Univ., 2004

Östberg, Kristina & Eriksson, Lasse (2009). *Mobbning på arbetsplatsen: handbok i konsten att slå tillbaka*. 1. uppl. Uppsala: Konsultförlaget/Uppsala Publishing House

Bilaga 1: *Mall 1*

Definitionsproblematiken

- Hur definieras mobbning?
- Tar de upp problematiken om mobbningsbegreppet?

Homogenitet i uppsatserna

- Vilka miljöer undersöks? (skola, arbete, annat?)
- Är det fokus på barn eller vuxna, män eller kvinnor? (är de utsatta eller hur de bör ingripa?)
- Institution och program
- Kön på författarna
- Fokus på uppfattningar, mobbning som fenomen, åtgärder, eller övrigt?
- Hur har de gått tillväga? (metod)
- Resultat

Bilaga 2: Mall 2

Definitionsproblematiken

Hur definieras mobbning?

Definierar ej mobbning?

Anknytning till terminologi (latin eller engelskans term för mob, zoologi)

Mobbare/offrer (ifall en eller fler utsätter en individ för mobbning/kränkande behandling)

Gruppdynamiskt perspektiv (hur mobbningen påverkar gruppen)

Tidsperspektiv (över tid)

Kontinuitet i kränkningarna (upprepade)

Maktperspektiv

Medvetenhet hos mobbaren

Vilka forskare nämns?

Konsekvenser (att mobbningen ger konsekvenser)

Psykisk och fysisk

Övrigt

Tas mobbningsproblematiken upp gällande definition?

Nej:

Ja:

Homogenitet

Kön

Kvinna:

Man:

Institution och utbildningsområde

Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi

Akademien för hälsa och arbetsliv

Institutionen för ekonomi

Ämne inom institutionen

Lärarprogrammet

Hälsopedagogiska programmet

Specialistsjuksköterskeprogrammet med inriktning barn och ungdomar

Okänd kurs/program

Vilka miljöer undersöks?

Skolmiljö

Arbetsmiljö

Metod – hur har författarna till uppsatserna gått tillväga i sina undersökningar?

Litteraturstudie

Intervjuer

Enkäter

Fokus

Är de undersökta ...?

Lärare/pedagoger:

Elev:

Arbetstagare:

Arbetsledare (rektor, prefekt, chef):

Annat (vad):

Olika teman i uppsatsernas undersökning...

Uppfattningar/upplevelser om mobbning:

Mobbningens omfattning:

Konsekvenser vid mobbning/ hur olika faktorer påverkas av mobbning:

Styrdokument:

Åtgärder:

Hälsoaspekter:

Elevperspektiv:

Vuxenperspektiv:

Ledarperspektiv:

Övrigt:

Resultat

Åtgärder/hur man arbetar med mobbning

Arbetstagares utsatthet

Elevernas situation

Statistiskt resultat/slutsats

Definition

Erfarenheter av mobbning

Hälsa i förhållande till mobbning

Övrigt

Bilaga 3 – Översikt av inventerade uppsatser

Arbid, Madline. & Sowinski, Grazyna (2009). *Hur förebygger skolan mobbning? En studie om några lärares uppfattningar om mobbning och mobbningsförebyggande strategier*. Examensarbete C-nivå. Lärarprogrammet. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi. Högskolan i Gävle.

Bohman, Marie (2008). *Om det förbjudna och skambelagda på svenska arbetsplatser – "Nej, lite gruff men inget vi kan kalla mobbning!"*. Examensarbete C-nivå. Institutionen för ekonomi. Högskolan i Gävle.

Eriksson, Anna (2009). *Vilken betydelse har vuxnas agerande i mobbningssituationer bland barn?*. Examensarbete. Lärarprogrammet. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi. Högskolan i Gävle.

Forslund, Larsson, Mona. & Hillberg, Helena (2008). *Att motverka mobbning – en skolas förebyggande arbete*. Examensarbete C-nivå. Hälsovetenskapliga programmet. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi. Högskolan i Gävle.

Hallberg, Svensson, Jenny (2008). *HUR UPPFATTAR ELEVER SIN SKOLSITUATION? – En enkätstudie om skolrelaterad stress i år sex*. Examensarbete. Lärarprogrammet. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi. Högskolan i Gävle.

Hassel, Fredrik (2009). *Våld mot lärare*. Examensarbete C-nivå. Lärarprogrammet. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi. Högskolan i Gävle.

Johansson, Linda (2009). *Förskolläraernas uppfattningar kring mobbning och det förebyggande arbetet*. Examensarbete C-nivå. Lärarprogrammet. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi. Högskolan i Gävle.

Lystad, Malena (2009). *Diskriminering i förskolan. Likabehandlingsplanen – ett effektivt redskap?*. Examensarbete. Lärarprogrammet. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi. Högskolan i Gävle.

Martinsson, Alftin, Inga-lill (2009). *Mobbning i förskolan – en studie hur några pedagoger ser på fenomenet mobbning i låg ålder*. Examensarbete B-nivå. Pedagogik B: Pedagogiska forskningsprocesser och metoder samt examensarbete. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi. Högskolan i Gävle.

Moberg, Elin. & Strandman, Helena (2007). *Vägar till en skola för alla – kantad av hinder eller möjligheter?*. Examensarbete. Lärarprogrammet. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi. Högskolan i Gävle.

Nygren, Linda (2007). *Tre grundskollärares erfarenheter kring mobbning*. Examensarbete B-nivå. Lärarprogrammet. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi. Högskolan i Gävle.

Pettersson, Annelie (2010). *Barn och ungdomars upplevelser och behov av stöd då de kommer i kontakt med mobbning*. Examensarbete avancerad nivå. Specialistsjuksköterskeprogrammet. Akademin för hälsa och arbetsliv. Högskolan i Gävle.

Svedberg, Linda (2010). *Mobbningsplanen ett styrdokument eller bara en hyllvärmare?*. Examensarbete C-nivå. Lärarprogrammet. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi. Högskolan i Gävle.

Wennberg, Pia (2009). *Förebyggande arbete mot mobbning i skolan – En intervjustudie av två rektorer*. Examensarbete B-nivå. Pedagogik B: Pedagogiska forskningsprocesser och metoder samt examensarbete. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi. Högskolan i Gävle.

Wängman, Anna. & Lindqvist, Ulrika (2007). *Elevers uppfattningar om en skolas trygghetsplan – ”Det är väl någonting som skolan har för att alla ska känna sig trygga!”*. Examensarbete B-nivå. Lärarprogrammet. Institutionen för pedagogik, didaktik och psykologi. Högskolan i Gävle.